

Het archeologisch proces uitgelegd (Breda en Bergen op Zoom e.o.)¹

Archeologisch onderzoek is, net als bijvoorbeeld milieukundig onderzoek of ecologisch onderzoek, vaak een verplicht onderdeel bij de aanvraag van een omgevingsvergunning. De eerste vraag die gesteld moet worden, is of in het kader van uw plannen een archeologische afweging gemaakt moet worden. Of dat zo is, hangt af van verschillende factoren, zoals de ligging van het plangebied en de omvang en ontgravingsdiepte van de ontwikkeling. Op www.ruimtelijkeplannen.nl of www.omgevingswet.overheid.nl/regels-op-de-kaart/ vindt u de 'Waarde - Archeologie' (WR-a) of de archeologische functie-aanduiding die voor uw plangebied geldt. Op basis daarvan wordt bepaald of onderzoek al dan niet noodzakelijk is.

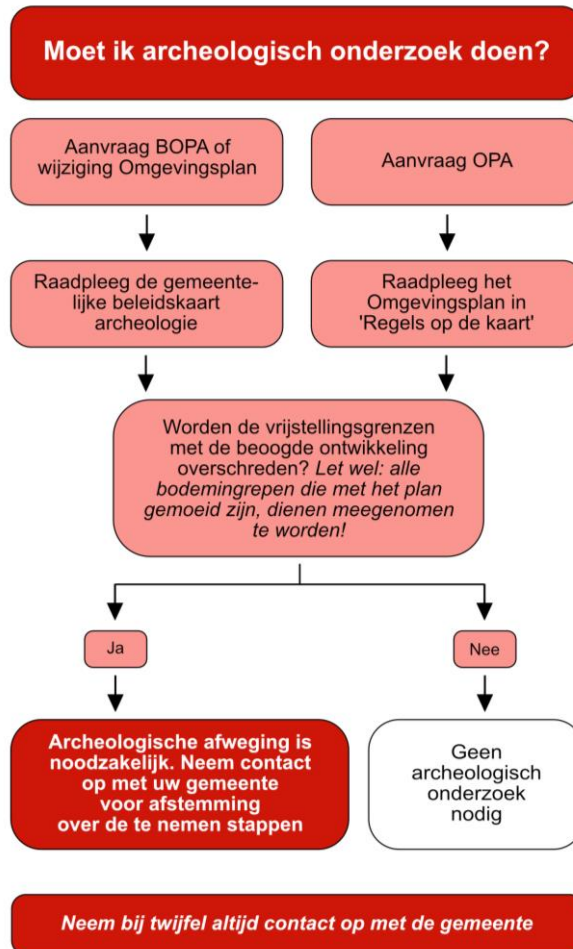
Met het ingaan van de Omgevingswet zijn er dingen veranderd in de wijze waarop de onderzoekspllicht wordt vastgesteld. Voorheen was het zo dat bij Omgevingsvergunningen uitgegaan diende te worden van de regels in het vigerende bestemmingsplan. Bij het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan, was de archeologische beleidskaart het afwegingskader bij het vaststellen van de onderzoekspllicht.

Met de overgang naar de Omgevingswet is dit veranderd. In algemene zin geldt dat als er planologisch iets verandert (bij BOPA of bij wijziging Omgevingsplan), de regels van de archeologische beleidskaart dienen te worden gevolgd. Bij een 'reguliere' omgevingsvergunning (OPA) is het Omgevingsplan leidend bij het vaststellen van de onderzoekspllicht. Zie hiervoor www.omgevingswet.overheid.nl/regels-op-de-kaart/. De bestemmingsplannen zoals die er lagen voordat de Omgevingswet in werking trad, zijn opgenomen in het tijdelijke Omgevingsplan. Hierin is ook de bruidsschat opgenomen, een soort vangnet zodat er geen (rechts)vacuüm ontstaat. In de bruidsschat (hoofdstuk 22) staat m.b.t. archeologie een vrijstellingsgrens van 100 m² opgenomen. Als een regel uit de bruidsschat strijdig is met die uit bestaande ruimtelijke plannen (bestemmingsplannen), prevaleert de laatste. In de praktijk zal het niet vaak voorkomen dat de bruidsschat geldt, omdat de regels omtrent archeologie zijn verankerd in de bestemmingsplannen die in de Omgevingswet zijn opgenomen (en er dus geen sprake is van een rechtsvacuüm).

¹ Deze bijlage geldt alleen voor de gemeenten in West-Brabant die qua archeologie vallen onder de gemeente Breda en de gemeente Bergen op Zoom. Concreet gaat het om de gemeenten Bergen op Zoom, Breda, Roosendaal, Steenberg en Woensdrecht. Voor de gemeenten die door RWB worden geadviseerd gelden andere regels.

Stap 1: is archeologisch onderzoek nodig?

Aan de hand van onderstaand schema kunt u bepalen of een archeologische afweging in het kader van uw plannen noodzakelijk is:



Het kan zo zijn dat uw plangebied binnen verschillende archeologische beleidscategorieën valt, bijvoorbeeld een deel heeft een hoge verwachting en een ander deel heeft een lage verwachting. Als dat zo is, gelden de regels van de zwaarste categorie voor het gehele plangebied.

De beleidscategorieën in Ruimtelijke Plannen en/of Regels op de Kaart gelden alleen om te bepalen of archeologisch onderzoek noodzakelijk is. Als een onderzoekstraject eenmaal is ingezet, wordt op basis van de bevindingen bepaald wat verder nodig is. De vrijstellingsgrenzen in Ruimtelijke Plannen/Regels op de Kaart zijn dan niet meer geldig.

Bij het bepalen of u boven de vrijstellingsgrenzen uitkomt worden alle delen meegerekend waar graafwerkzaamheden worden uitgevoerd. Dus bij het bouwen van een nieuwe woning, wordt niet alleen de bouwput, maar ook de kabel-/leidingsleuven, eventuele grondverbetering, de aanplant van bomen, etc. meegenomen.

Als blijkt dat een archeologische afweging in het kader van uw plannen inderdaad nodig is, is het van belang om bij de gemeente na te gaan wat de te nemen stappen zijn. Dit kan per plangebied verschillen. Door dit aan de voorkant af te stemmen, kunt u onnodige kosten voorkomen.

Voor de uitvoering van het onderzoek, wordt een onderscheid gemaakt tussen plangebied en onderzoekslocatie. Het plangebied omvat het volledige te ontwikkelen gebied. De onderzoekslocatie betreft het deel van het plangebied waarvoor archeologisch onderzoek aan de orde is. Hierbij geldt:

- Bij het bureauonderzoek is de onderzoekslocatie gelijk aan het plangebied. Door het hele plangebied mee te nemen, ontstaat een integraal beeld. Voordeel is, dat **als** blijkt dat geen vervolgonderzoek nodig is, het plangebied in zijn geheel kan worden vrijgegeven. Er gelden in dat geval dus geen beperkingen meer m.b.t. archeologie.
- Bij eventuele vervolgstappen (proefsleuvenonderzoek, evt. opgraving) kan de onderzoekslocatie beperkt worden tot de te verstoren delen van het plangebied. Houd er wel rekening mee dat de niet-onderzochte delen van het plangebied in dat geval hun 'waarde - archeologie' behouden. Mocht u daar in de toekomst toch graafwerkzaamheden willen uitvoeren, dient daar alsnog archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

Stap 2: het archeologisch proces

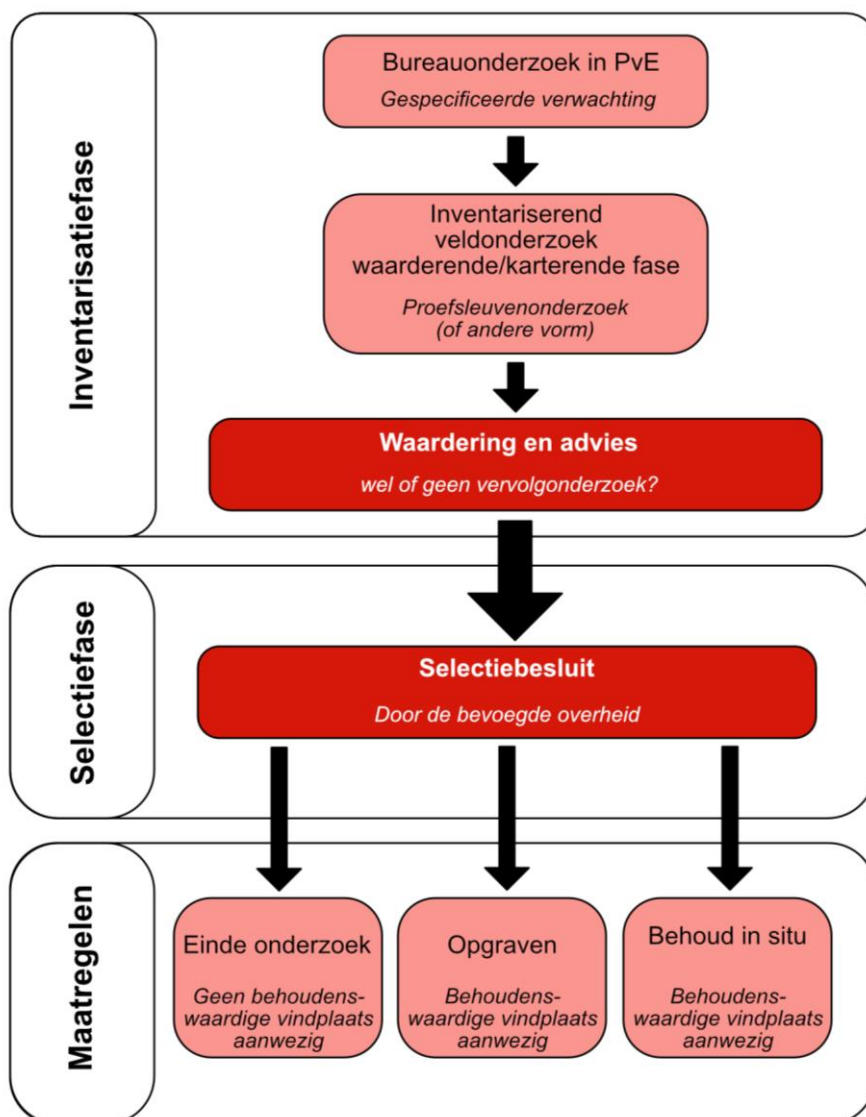
Als blijkt dat u inderdaad een archeologisch onderzoek moet laten uitvoeren, is meestal nog niet direct duidelijk welke stappen genomen moeten worden. Het archeologisch proces (ook wel AMZ-cyclus genoemd, AMZ = Archeologische Monumentenzorg) is een gefaseerd proces, waarbij op verschillende momenten de afweging wordt gemaakt of vervolgonderzoek nodig is. De volgende fases worden onderscheiden:

- Inventarisatiefase
- Selectiefase
- Fase waarin maatregelen worden bepaald

In het schema op de volgende pagina is weergegeven welke stappen iedere fase omvat. Let wel, alleen de meest voorkomende stappen zijn opgenomen. Afhankelijk van de ligging van uw plangebied, de specifieke archeologische verwachting en de exacte plannen, kunnen andere vormen van onderzoek aan de orde zijn (bijv. veldkartering, geofysisch onderzoek of karterend booronderzoek). Ook kan het zijn dat bepaalde stappen kunnen worden overgeslagen. Ga altijd bij de gemeente na welke stappen voor u aan de orde zijn.

Iedere stap in het proces wordt afgesloten met een onderzoeksrapport. Dit rapport dient te worden getoetst en goedgekeurd door de bevoegde overheid. Alleen een goedgekeurd rapport kan als bijlage bij de aanvraag voor de Omgevingsvergunning worden gevoegd

In de gemeenten Bergen op Zoom, Breda, Roosendaal, Steenbergen en Woensdrecht geldt als stelregel dat geen verkennend booronderzoek wordt uitgevoerd, maar na het bureauonderzoek direct een proefsleuvenonderzoek wordt gedaan. Dit vanuit de gedachte dat vindplaatsen in deze regio vaak vondstarm zijn en een duidelijk archeologisch niveau ontbreekt. Het bureauonderzoek wordt vaak gecombineerd met het opstellen van het Programma van Eisen (PvE) voor het proefsleuvenonderzoek. Verkennend booronderzoek kán wel ingezet worden, als er bijv. aanwijzingen zijn dat een plangebied verstoord is, maar dat is niet met zekerheid aan te tonen. Ook op klei-/veengronden wordt wel booronderzoek uitgevoerd.



In het kort omvatten de verschillende vormen van onderzoek het volgende:

- **Bureauonderzoek:** op basis van bestaande landschappelijke, historische en archeologische informatie wordt een gespecificeerde archeologische verwachting voor uw plangebied opgesteld. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van bodemkaarten, oude kaarten, evt. bouwdossiers, archeologisch onderzoek in de omgeving, etc.
- **Proefsleuvenonderzoek:** gravend onderzoek waarbij verspreid over het plangebied sleuven worden aangelegd om eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen in kaart te brengen. Vaak wordt hierbij ca. 8-10% van het terrein onderzocht.
- **Opgraving:** Als uit het proefsleuvenonderzoek blijkt dat binnen het plangebied een of meer vindplaatsen aanwezig zijn, kan besloten worden om deze op te graven. Bij een opgraving wordt een vindplaats (binnen de grenzen van het te verstoren gebied) vlakdekkend opgegraven. Dit is de laatste stap van het archeologisch proces.
- **Behoud in situ:** De plannen worden zodanig ingevuld dat de aanwezige archeologische vindplaats(en) niet worden geschaad door de ontwikkeling. Uitgangspunt hierbij is duurzaam behoud in de bodem: de vindplaats mag niet in kwaliteit achteruitgaan.

Programma van Eisen

Voor alle vormen van gravend onderzoek (dus proefsleuven en opgravingen) dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld. Dit is een wettelijke verplichting. In een PvE wordt omschreven aan welke eisen het onderzoek moet voldoen. Er staat in wat het doel van het onderzoek is, welke onderzoeksvragen dienen te worden beantwoord, hoe met de aangetroffen resten moet worden omgegaan en hoe de uitwerking moet worden aangepakt. Archeologische onderzoeksbureaus kunnen een PvE voor u opstellen. Voordat een archeologisch onderzoek kan starten, dient het PvE getoetst en goedgekeurd te worden door de bevoegde overheid. **Zonder goedgekeurd PvE kan het onderzoek niet starten.**

Uitvoering van het onderzoek

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek dient u een archeologisch onderzoeksbureau in de arm te nemen. Archeologisch onderzoek mag niet door iedereen worden uitgevoerd; de uitvoerende partij dient te beschikken over een certificaat voor de betreffende werkzaamheden. Via [deze link](#) kunt u nagaan welke bedrijven gecertificeerd zijn voor het onderzoek dat u wilt laten uitvoeren.

Kosten

De kosten voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek kunnen sterk uiteenlopen en zijn op voorhand vaak niet goed in te schatten. We weten immers niet wat er in de grond zit en daarmee weten we ook niet welke stappen in het archeologisch proces gezet moeten worden. Het maakt nogal een verschil of een plangebied na het bureauonderzoek kan worden vrijgegeven, of dat het plangebied daadwerkelijk moet worden opgegraven. En als er dan een vindplaats wordt aangetroffen, zijn de kosten ook afhankelijk van wat voor vindplaats het is. Het onderzoeken van een steentijdvindplaats met vuursteenfragmenten is bijvoorbeeld aanzienlijk bewerklijker (en daarmee duurder) dan het onderzoeken van een vindplaats met grondsporen uit de ijzertijd. Tijdens het onderzoek is bovendien vaak sprake van variabele kosten voor bijvoorbeeld het onderzoeken van grondmonsters (botanische monsters, pollenmonsters, Koolstofdateringsmonsters, etc.). Stem dit vooraf goed af met het bureau dat het onderzoek gaat uitvoeren, zodat u in ieder geval een globaal idee heeft van de kosten.

Naast kosten voor het onderzoek zelf, betaalt u legeskosten aan de gemeente. Voor de hoogte hiervan kunt u contact opnemen met uw gemeente.